

ROMÁN O NAPOLEONOVÍ A MÁRII LUJZE

DRUHÁ CISÁROVNÁ

MICHELLE MORAN

DRUHÁ CISÁROVNÁ

MICHELLE MORAN

DRUHÁ CISÁROVNÁ

Z angličtiny preložila Ildikó Drugová

slovar

Copyright © Michelle Moran 2012
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2016
Translation © Ildikó Drugová 2016
Cover photograph © Richard Jenkins Photography
ISBN 978-80-556-2174-6

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

„Moja rodina mi narobila oveľa viac škody, ako ja jej osobu.“

NAPOLEON BONAPARTE

Káhira 25. júla 1798

V novinách si prečítaš o výsledkoch našich bitiek a o dobytí Egypta, kde sme sa stretli s odporom dostatočným na to, aby pribudol ďalší lístok do vavrínového venca tejto armády.

Egypt je najbohatšou krajinou sveta na pšenicu, ryžu, strukoviny a múku. Nepoznáš nič barbarskejšie. Nie sú peniaze ani pre vojsko. O dva mesiace sa možno vrátim do Francúzska. Zverujem Ti svoje podiely.

V rodinnom živote som veľmi nešťastný.

Tvoje priateľstvo je mi veľmi drahé. Ak by som ňo prišiel, alebo zistil, že ma zrádzaš, stane sa zo mňa mizantrop. Poznanie, že v jednom srdci môžu súčasne prebývať také rozdielne city k tomu istému človeku, je bolestné.

Keď prídem, rád by som sa uchýlil do vily neďaleko Paríža alebo v Burgundsku. Mám v úmysle zatvoriť sa tam na zimu. Unavila ma ľudská prirodzenosť. Túžim po samote a odlúčenosti od sveta. Veľkosť ma unavuje; vyschol vo mne cit. Mám dvadsaťdeväť rokov a sláva mi zovšednela. Všetko som vyčerpал. Mojim jediným útočiskom je číry egoizmus. Budem mať svoj dom a nedovolím v ňom bývať nikomu inému.

Zbohom, môj jediný priateľ. Musíš uznať, že som k Tebe nikdy nebol nespravodlivý, hoci som možno chcel. Ty mi rozumieš. Odovzdaj pozdrav svojej žene a Jérômovi.

Nap.

Napoleonov list bratovi, v ktorom pripustil akceptovanie nevery svojej milovanej ženy Jozefíny. Briti získali jeho súkromnú korešpondenciu a uverejnili ju v *Morning Chronicle*.

1809

Prvá kapitola

MÁRIA LUCIA, RAKÚSKA ARCIVOJVODKYŇA

SCHÖNBRUNNSKÝ PALÁC, VIEDEŇ
NOVEMBER 1809

Skúmam tvár Márie Ludoviky v žiarivom svetle nášho ateliéru a rozhodujem sa, či ju mám namaľovať so zlatou čelenkou vo vlasoch, alebo bez nej. O niekoľko krokov ďalej, tak, že sa ma takmer dotýka, stojí Mária Ludovika so štetcom v ruke a skúma moju tvár. Dvorania v otcovom paláci nás volajú dve Márie, lebo máme takmer všetko spoločné: topánky, záľuby, ba aj mená. Sme sesternice z druhého kolena, ale zatiaľ čo ja som vysoká a buclatá, mám svetlozlaté vlasy a široké boky, Mária Ludovika je nízka a štíhla. Tmavé vlasy jej padajú vo vlnách okolo pliec a na rozdiel odo mňa nezdedila habsburské pery – plné a trochu vyčnievajúce. Pri pohľade na nás si asi každý myslí, že som staršia, lebo som veľmi vysoká. Pričom ja mám len osemnásť a ona dvadsaťdva rokov, ona je rakúska cisárovná, a ja len arcivojvodkyňa.

Keď k nám prišla z Talianska, napadlo mi, že bude zvláštne mať nevlastnú matku, ktorá je iba o štyri roky staršia odo mňa. Je otcovou treťou manželkou. Moja matka zomrela pred dvoma rokmi. Ale od jej príchodu do Viedne sme ako sestry, smežeme sa na hlúpych palácových intrigách, plánujeme výlety na vianočné trhy v meste a maľujeme portréty v našej útulnej umeleckej dielni s výhľadom na zimné záhrady Schönbrunnského paláca. Keďže som spomedzi súrodencov najstaršia, nikdy som nemala rovesníčku, s ktorou by som sa mohla zabávať. Môj šestnásťročný brat Ferdinand mi je vekom najbližší, ale je prostoduchý, tak ako aj moja malá sestra Mária Karolína. Preto som bola už ako dieťa osamelá.

„Mám s tebou namaľovať aj Sigiho?“ spýta sa Mária a pozrie na malého kokeršpaniela spiaceho pri mojich nohách.

„Neviem,“ odpoviem. „Čo myslíš, Sigi? Chcel by si Márii sedieť ako model?“

Môj malý *Schnuckelputzi* otvorí oči a zašteká.

„Vie, že hovoríš o ňom!“ zasmee sa Mária.

„Samozrejme, že vie.“ Položím štetec, zdvihnem Sigiho a dám si ho do lona. „Ani jeden pes vo Viedni nie je bystrejší ako on. Nemám pravdu?“ Sigi si skryje hlavu pod moju ruku. V celom Rakúsku som nevidela psa s takou dlhou kučeravou srstou na ušiach. Darovala mi ho Mária, keď prišla prvýkrát do Schönbrunnu, a teraz ma sprevádza na každom kroku.

„Ak ho prinútiš, aby nehybne sedel, namaľujem ti ho v lone.“

„Sigi, správaj sa slušne,“ prísne ho napomeniem. Položí si bradu na predné labky a pozrie sa hore na mňa.

„*Tak je to dobre.*“ Mária namočí štetec do čiernej olejovej farby, ale skôr ako ju naniesie na plátno, pes sa znovu pohne. „Ach, Sigi.“ Vzdychne. „Čo ti je?“

„Je nervózny,“ vysvetľujem. „Je taký, odkedy prišiel cisár,“ zašepkám.

„To ma neprekvapuje. Ešte aj zvieratá sa štítia toho človeka.“ Má na mysli Napoleona, ktorý k nám prišiel minulý mesiac s ponížujúcim Schönbrunnským mierom, rozhodnutý, že môj otec, cisár František I., ho podpíše. Naši anglickí spojenci prejavovali ostrý nesúhlas s otcovou kapituláciou, ale vo vojne proti Napoleonovi prišli o život už tri milióny ľudí.

Podmienky Napoleonovho mieru boli tvrdé. Žiadal, aby sme odstúpili Salzbursko Bavorsku, Halič Poliakom, východnú Halič Rusku a veľkú časť Chorvátska Francúzsku. A tak štyristotisíc občanov, ktorí hovoria iba po nemecky, jedia iba nemecké jedlá a poznajú iba nemecké zvyky, sa jedného rána zobudili ako občania štyroch rozličných štátov. Ale zvyšok krajiny zostal neporušený, a za to môže môj otec ďakovať kniežaťu Metternichovi. Na svete vraj dovtedy neexistoval taký diplomat ako on. Nebyť Metternicha, veľké habsbursko-lotrinské cisárstvo by celkom zaniklo.

Keď bola dohoda podpísaná, počula som, ako si dvorania šepkajú: „Radšej byť žobrákom, ako zbabelcom.“ Mysleli si, že môj otec predal jadranské pobrežie, aby neprišiel o korunu. Ale tí ľudia nemali synov ani manželov v armáde. Neprijímali – týždeň po týždni, mesiac po mesiaci – hroz-

né zoznamy padlých. Na rozdiel odo mňa, čo som bola prítomná v otcovej rokovacej sieni a budem tam, keď nastúpi na trón Ferdinand a ja sa stanem jeho regentkou. Poznám cenu, akú žiadal Napoleon od Rakúska. Ale zdá sa, že dvorania zabudli, čoho sú Francúzi schopní. Ako iba pred šesnástimi rokmi popravili moju pratetu kráľovnú Máriu Antoinettu.

Len málo ľudí vie, koľko skutočne stála táto zmluva môjho otca, a Mária je jednou z nich. Bola ešte dieťa, keď sa pred trinástimi rokmi v Taliansku zjavila Napoleonova armáda. Vojaci sa hnali ulicami a brali všetko, čo sa im zachcelo: koče, domy, vzácny porcelán, ženy. Jej otec, guvernér Milánskeho vojvodstva, zhromaždil celú rodinu a utiekli iba tak – v šatách, čo mali na sebe. Keď prišli do Rakúska, ustanovili ho za vojvodu z Breisgau. Ale Mária nikdy nezabudla na to, že prišla o Miláno, domov svojho detstva, a veľmi nešťastná sledovala, ako jej manžel podpisuje Schönbrunnský mier, ako sa druhýkrát vzdáva najkrutejšiemu nepriateľovi svojej rodiny.

„A pamätáš si, aký bol malý?“ spýta sa Mária a ja viem, že bude pokračovať v dobre známom lamentovaní.

„Videla som ho len z diaľky,“ pripomeniem jej. Odmietla som vojst do rokovacej siene, keď otca prinútili vzdať sa častí svojej ríše.

„Ako trpaslík. Knieža Metternich vraví, že jeho nepriatelia vo Francúzsku ho volajú kárový kráľ. Toho malého zavalitého cisára zahaleného do červeného zamatu a kožušiny. Kto je to?“ spýta sa zvýšeným hlasom. „Odkiaľ pochádza? A takému človeku sa máme klaňať! *Korzičanovi*. Vieš, čo robia ľudia na Korzike?“ Nepočká, kým jej odpoviem. „Posielajú svoje dcéry do bordelov, aby zarobili nejaké peniaze navyše. Dokonca aj šľachta!“

Neviem, či je to pravda, ale Mária tomu verí.

„Len sa pozri na jeho sestru Paulínu.“ Predkloní sa a obidve zabudne na maľovanie. „Aká žena pózuje sochárovi nahá? *Nahá!*“ V celej Európe vzbudilo pohoršenie, že francúzsky cisár ovláda trisťtisícovú armádu, a vlastnú rodinu nie. Najprv sa Jérôme Bonaparte oženil bez bratovho súhlasu a ušiel do Ameriky, aby unikol jeho hnevu. Potom si Lucien Bonaparte vybral ženu bez bratovho privolenia. A teraz Paulína opustila svojho druhého manžela v Turíne a vedie život nevydatej ženy v Paríži.

Ich rodina sa nehodí na trón. Myslím na neprestajné obete, čo prinášal môj otec, aby bol habsburským kráľom, ktorého by jeho ľud rešpektoval: na noci, ktoré prebdel, keď vyrovnával účty, na milenky, ktoré od-

mietol, aby bol morálnym manželom, na jeho bedlivý dohľad nad štátnou pokladnicou. Nie je to vzrušujúca práca a sotva je fascinujúca. Ale ľud je odrazom svojho panovníka, preto mu musíme ísť dobrým príkladom. Mňa aj mojich súrodencov učili viesť si záznamy, aby sme presne vedeli, koľko peňazí sa minulo na naše hodvábné topánočky a teplé plášte. V novembri som svojho otca stála skoro dvakrát toľko ako Mária Karolína. V ďalšom mesiaci si budem dávať väčší pozor. „Panovník, ktorý si nestráži pokladnicu, čoskoro príde o korunu,“ vravieva môj otec.

A nepomáha nám ani to, že Schönbrunnský mier zruinoval našu ríšu, prinútil môjho otca zaplatiť Napoleonovi reparácie v hodnote vyše päťdesiat miliónov frankov. Napoleon pôvodne žiadal sto miliónov, ale žiadna krajina na svete si nemôže dovoliť zaplatiť takú sumu, preto sa uspokojil s polovicou. A otec sa musel vzdať strieborných mincí a začať tlačiť naše peniaze na papier. Ak vidíte na uliciach hladné ženy a deti, na vine je táto dohoda. Lebo Napoleonovi nestačili Chorvátsko, Salzburg, ba ani Tirolsko. Chcel, aby celý svet vedel, že porazil Habsburgovcov, a teraz musí nemecký národ trpieť za to, že sa opovážil myslieť si, že mu zabráni zmocniť sa celej Európy. A ani Európa mu nestačila.

Pred jedenástimi rokmi Napoleon vpochodoval s takmer štyridsaťtisícovou armádou do Egypta. Údajne chcel prevziať od Britov kontrolu nad Indiou. Ale pravda bola trochu iná. Knieža Metternich žil vyše troch rokov v Paríži ako Napoleonov veľvyslanec a povedal môjmu otcovi, že francúzsky cisár šiel do Egypta z jediného dôvodu – pre slávu – a nič iné preňho nie je dôležitejšie. Chcel vládnuť v krajine, ktorú si kedysi podrobil Alexander Veľký. Túžil počuť, ako sa jeho meno ozýva po celom svete.

Vystúpil do takej výšky, takou rýchlosťou, že ste si mysleli, že na jeho strane je sám Boh a tlačí ho k ešte väčšej veľkosti. Ale ako je možné, že jeho činy oberajú náš ľud o jedlo? Jeho dohoda ochudobnila najbenevolentnejšiu ríšu v Európe. Habsbursko-lotrinská dynastia vládne už takmer osemsto rokov. Kto je tento človek, čo si myslí, že si môže podmaniť svet, keď nemá ani len štyridsať rokov?

Práve chcem pokarhať Sigiho, že nevydrží nehybne sedieť, keď vtom niekto prudko zaklope na dvere. Pes mi zoskočí z lona. Zamračím sa na Máriu, lebo v našom maliarskom útočisku nás zvyčajne nikto nevyrušuje. „Ďalej,“ zakričí.

Sigi zavrčí na dvere, ale vojde môj otec s kniežaťom Metternichom. Ihneď vstaneme. S hustými zlatými vlasmi a štíhlymi pásmi sú to dvaja z najkrajších mužov na dvore. Ešte aj vo veku štyridsaťjeden a tridsaťšesť rokov sú obrazom vitality a obidvaja majú povestnú habsburgovskú pokožku, vďaka ktorej tak veľmi obdivovali Máriu Antoinettu.

„Dve Márie,“ poznamená môj otec namiesto pozdravu, a hoci stojíme, iba kývne rukou. „Maľujte ďalej,“ povie nám. „Vlastne preto sme prišli.“

„Chcete od nás obraz?“

„Chceme vaše najškaredšie portréty.“

Už-už sa rozosmejem, ale na jeho tvári niet ani stopy po humore.

Knieža Metternich nám to vysvetlí. „Napoleon si vypýtal od každej šľachtickej dynastie v Európe obrazy. Zaujímajú ho najmä nevydaté princezné.“

„Ale veď je už ženatý!“ vykrikuje Mária.

„Širia sa reči o rozvoďte,“ povie potichu môj otec.

S Máriou si vymeníme pohľady.

„Asi z toho nič nebude,“ povie Metternich, „ale vypýtal si ich, a my mu to nemôžeme odoprieť.“ Metternichov hlas je ako vždy pokojný. Keby si Napoleon vypýtal naše nahé sochy, predniesol by to takým istým vyrovnaným tónom.

„Musíte vybrať ten najškaredší portrét,“ povie otec.

Ruky sa mi trasú. „Ale myslela som si, že miluje Jozefínu,“ ohradím sa. Napokon jej odpustil, keď sa celá Európa dozvedela o ľúbostných aférach, ktoré mala, kým bol v Egypte.

„Určite ju miluje,“ odvetí Metternich. „Ale cisár potrebuje následníka.“

„Má dieťa od svojej milenky,“ povie pohrdavo môj otec, „čím len dokazuje, že nie je neplodný.“

„Nikdy sa neskončia škandály okolo tejto rodiny?“ Mária vstane. „Pošleme im prvé portréty, čo sme si navzájom namaľovali. Už *nikdy* si nebude hľadať nevestu v Rakúsku.“ Nasledujem ju krížom cez miestnosť k stene, kde visia všetky naše pokusy o portréty. „Tamten.“ Ukáže na jeden z nich. Ak si odmyslím plavé vlasy a modré oči, som na ňom nespoznateľná.“

Knieža Metternich si odkašle. „Posmech je v tejto situácii nevhodný,“ povie.

„Nerobím si posmech!“ vykrikuje môj otec. „Myslí si, že sa môže zbaviť svojej ženy tak ľahko, ako sa zbavil egyptských mamelukov? Pápež to nedovolí. Európa neuzná inú manželku okrem jeho zákonitej!“

„Potom možno obíde pápeža,“ odvetí Metternich.

Všetci traja naňho vyplestíme oči.

„Je to odvážny muž, vaše veličenstvo. Jeho slová nemôžeme brať na ľahkú váhu. Uvažoval by som nad tým,“ navrhne Metternich a ukáže na veľkú oválnu maľbu spreď troch mesiacov. Je to moja najlepšia podobiza: široko posadené oči majú živú modrú farbu a v skutočnosti sú pravdepodobne mojou najlepšou črtou. Ale zachytáva aj prisilnú čelusť, dlhý nos a habsburgovské pery.

„Nie,“ rozhodne môj otec. „Je priveľmi pekný.“

Metternich prejde očami z maľby na mňa a ja sa začervenám. „Bude chcieť dobrú podobiza,“ to je všetko, čo povie.

„A ako bude vedieť, či je dobrá?“ spýta sa Mária. „Ešte nikdy ju nevidel!“

„Vaše veličenstvá, zajtra, budúci týždeň alebo budúci mesiac môže tento muž navštíviť Viedeň. Čo si pomyslí, ak uvidí arcivojvodkyňu a uvedomí si, že ste si z neho urobili blázna? Prosím, dajte mu niečo menej podozrivé.“

„Pošlite mu, ktorý chcete,“ povie otec. „Len rýchlo, aby sme už o tom človeku nemuseli hovoriť.“

Metternich sa ukloní. Ešte tu zostáva vaša manželka, vaše veličenstvo. Želá si vidieť všetkých členov panovníckej rodiny. Ktorý obraz by ste...“

„Áno. Čo najmenej kvalitný. A neposielajte mu nič v pozlátanom ráme.“ Otec zastane vo dverách a poobzerá sa. „Tamten,“ ukáže prstom na nedokončené plátno na mojom stojane. Už som namaľovala Máriine čierne oči, jej pekné malé pery a bohaté kučery, čo jej visia v tmavých chumáčoch po oboch stranách hlavy. Hoci šaty som ešte nenamaľovala, každý by súhlasil, že otec si vybral dobre.

„Kedy ho dokončíte?“ spýta sa knieža Metternich.

Cítim, ako sa mi do líc vracia červen. „O päť dní. Možno o týždeň.“

Prekriži si ruky na prsiach a prezerá si obraz. Potom ku mne zdvihne oči. „Máte talent.“

Jeho náhly záujem je mi nepríjemný. „Ani nie. Rozhodne nie taký ako Mária.“

„Ako dlho maľujete?“

„Tri roky.“

„A koľkými jazykmi hovoríte?“

„Čo to má znamenať?“ Otec sa vrátil do miestnosti.

„Nič.“ Knieža Metternich rýchlo dodá: „Len číra zvedavosť.“ Ale keď sa na mňa znovu pozrie, prinúti ma odpovedať.

„Šiestimi.“

Zoširoka sa usmeje. „Dokonalá ako každá správna habsburská arcivojvodkyňa.“

Druhá kapitola

PAULÍNA BONAPARTOVÁ, KŇAŽNÁ BORGHESE

ZÁMOK FONTAINEBLEAU, JUH PARÍŽA
NOVEMBER 1809

Predtým ako vojde, stojím pred zrkadlom a ako zvyčajne žasnem nad svojou krásou. Nemám na mysli Jozefínin typ krásy. Tá žena má len veľké kravské oči a hlavu plnú hustých kučier. Myslím si, že som *dokonale* krásna, ako Bartoliniho mramorové sochy. Nazdávali by ste sa, že vo veku dvadsaťdeväť rokov už strácam svoj pekný výzor. Ale pás mám dlhý a štíhly, a keďže som rodila iba raz, prsia mám ešte vždy vysoké a pevné. Obrátim sa, aby som mohla obdivovať efekt svojich gréckych šiat zozadu. Vo svetle sviečok vyzerajú celkom priesvitné.

„Paul!“ vykriknem, keď sa zjaví môj komorník. Je mojím najoddanejším spojencom, najhorlivejším strážcom. Keď som ho pred siedmimi rokmi objavila v Saint-Domingue, dala som mu meno podľa seba. Samozrejme, teraz, keď obyvatelia kolónie získali nezávislosť, nazývajú svoj ostrov Haiti. Ale pre Francúzov to bude vždy Saint-Domingue. „Je tu?“ spýtam sa ho.

„Na chodbe, vaša výsosť.“

„Ako vyzerá?“

Paul mi povie pravdu. „Nešťastne.“

Takže prišla Jozefína a už spolu hovorili. Som si istá, že sa mu hodila k nohám a prosila ho o odpustenie. A u môjho brata nepochybne vzbudila súcit. Ale tentoraz ju nebude ľutovať. Toto nie je ľúbostná aférka s mladým poručíkom, ale neodpuštitelná lož. Štrnásť rokov ho presviedčala, že nemôže splodiť dieťa. Vraj je to *jeho* chyba, nie jej, že nikdy nebude mať

dediča. A potom prišla Walewská. Pekná, plavovlasá, vydatá Walewská, ktorá nakoniec opustila svojho manžela a začala spávať s mojím bratom. A teraz sa všetko zmenilo. Bože, pobozkala by som ju! Skutočne, pošlem jej diamantovú brošňu. Mala by vedieť, akú službu urobila Bonapartovcom, keď sa nakoniec postarala o hanbu cisárovnej Jozefíny a skazu rodu Beauharnaisovcov.

„Mám ho zavolať dnu, vaša výsosť?“

Vrátim sa k zrkadlu, k pozlátenému monštru, ktoré mi dal môj druhý manžel ako svadobný dar, a skúmam svoj odraz. Vlasy stiahnuté perleťovou čelenkou som si rozložila na pleciah ako dlhý čierny šál. „Nie. Nech počká ešte minútu.“

Napoleon vždy obdivoval moje vlasy, od detstva. Na Korzike som ho neraz poprosila, aby mi ich zaplietol. Iba sa zasmial, nazval moju prosbu trikom pobehlice a dodal, že žiaden muž by neodolal žene, ktorej vlasov sa dotkol. Napokon podľa žien na našom dvore aj *som* pobehlica.

Viem, čo sa o mne klebetí. Vraj keď ma môj prvý manžel vzal na Karibik, vyskúšala som všetky druhy milencov: čiernych, bielych, mužov aj ženy. Pri spomienke na život v Saint-Domingue sa usmejem. Lenivé noci, keď som jedla plody sapodilly s dvoma, niekedy tromi partnermi v posteli. A rána, keď slnko rozostrelo svoju zlatú sieť na hladinu mora... Ale potom môj manžel zomrel na žltú zimnicu a musela som sa vrátiť do Paríža. Stala sa zo mňa vdova Leclercová, dokonca bez titulu.

„Povedzte mu, že som pripravená.“

Paul sa ukloní po pás a zavrie dvere.

Druhé manželstvo všetko zmenilo.

Mám na mysli Camilla Borgheseho z Turína. Hoci je pravda, že je to najväčší hlupák na svete, aký kedy nosil titul kniežata, manželstvo s ním bolo mojím najväčším triumfom. Môj brat udelil obidvom mojim sestram hodnosť cisárskej výsosti, ale ja som *kňažná* Borghese, vlastným páncľom v Ríme, obrovskú zbierku umenia a borgheseovské rodinné klenoty v hodnote tristo tisíc frankov. Ani moja matka nepredvídala, že urobím takú dobrú partiu.

Som zvedavá, čo by si staré ženy z Marseille mysleli, keby teraz videli svoju „taliansku slúžku“. Mala som trinásť rokov, keď moja rodina utiekla z Korziky a uchýlila sa v tomto úbohom prímorskom meste. Zanechali